

Kelemen Endre Dénes

BEAVATÁS

A település, ahol közönséges és megrázó történetünk indul, akkor tájt még járási központnak számított, mindazokkal a vélt vagy valós előnyökkel, amelyek ebből a státusból fakadtak. Ennek betudhatóan az itt élők – túlnyomórészt önmagukat és családjukat földművelésből fenntartó, jószereivel előlegtől fizetésig alig-alig tengődő téesz-alkalmazottak – némiképp alaptalanul ugyan, de a környező falvakban élőkkel bármilyen helyzetben óhatatlanul éreztették vélt felsőbbrendűségüket. Hogy ők központ, a többi meg csak holmi nekik alárendelt periféria.

Eme kiemelt és megtisztelő minősítést a nagybacska falu többek között annak köszönhette, hogy otthont adott egy többszintes, helyi viszonylatban impozánsnak számító épületegyüttesnek, amelybe egy bentlakásos kollégium és egy étkezde is tartozott – akkori megnevezéssel: a kisegítő iskolának.

Az épület mintegy uralta a posta, az általános iskola és az állatorvosi rendelő által közrezárt, parknak kiképzett, egyenlőtlen szárú háromszöget formázó teret.

A kisegítő iskola munkaközössége viszont magasan képzett szakemberekből állt, ugyanis az ország az idő tájt egyetlen politikai formációja akkortájt azt is előírta a tanulmányaikat befejező állampolgárai számára, hogy melyikük hol és milyen munkakörben dolgozzon egyetemi éveit után. Az akkoriban használatos hivatalos bikkfanyelven: hogy hol lépjenek a munka mezejére ugymond.

A tanintézményben ebből kifolyólag valósággal hemzsegték a pszichológusok, logopédusok, defektológusok, pszichopedagógusok stb. A frissen kihelyezett tanerők nosztalgikusan és szenvedélyesen vágyódtak vissza a nagyvárosi, értelmiségi lét közegébe – persze hiába. Az adott társadalmi és politikai viszonyok között egyetlen kiútként (vagy menekülési útvonalként) a dühös ivászat meg az azzal óhatatlanul együtt járó sorozatos félrelépések, az ezekből adódó veszekedések, valamint az ennek következtében állandósuló zaklatottság és feszültség adatott csak meg a számukra. (Jó részük már akkor sem mozdult aztán a

félszáz kilométernyire lévő kisvárosi állásajánlatokra, amikor pár év vagy évtized múltán megkeresték őket azokkal.)

A falubéliek a tanintézményt csak bolondiskolaként emlegették, lévén, hogy az épület hátsó traktusa mögött meghúzódó bentlakásban inkább csak vegetáló – kivétel nélkül valamiféle testi vagy szellemi fogyatékkal (esetenként mindkettővel) sújtott – diákok tengették sanyarú életüket. Az akkortájt kötelező módon dívó hivatalos bikkfanyelven: nem válhattak a sokoldalúan fejlett társadalom teljes értékű és hasznos tagjaivá. Legalábbis magasan képzett tanítóik önfeláldozó, öntudatos és hathatós segítsége nélkül nem.

A bolondiskolát és a közvetlen szomszédságában elhelyezkedő elemi általánost csak egy dróthálóból font kerítés választotta el egymástól, így a szünetekben egyik oldalon a „normálisok” álltak sorfalat, felsőbbrendűségük biztos tudatában kórusban skandálva a túloldalon ácsingózók felé, hogy „alfabéta nemnormálisok”, emezek pedig szabályos felező hatosokban, szándékosan eltúlzott selypítéssel üvöltöttek vissza, hogy „kaka pisi rája/ böfi purci hányás”. Álló nap ez ment, a szünet végét jelző csengőszóig, a fenyegető vagy kedves tónusú, ám mindig öntudatos, határozott (és persze teljességgel hatástalan) tanári intézkedések ellenére.

A már említett járásközponti státusz azt is lehetővé tette, hogy az óvodát az akkortájt egyetlen politikai párt székháza és a helyi tanács (ahogyan akkor nevezték: néptanács) épülete melletti, volt kúria épületébe költöztessék, az akkori alacsony, izmos, de erőteljesen kopaszodó és féltékeny természetű párttitkár határozott és szigorú utasításainak eredményeként, akinek felesége – mit ad Isten! – történetesen óvónőként dolgozott. (Hadd legyen szem előtt az asszony! – mondta ellentmondást nem tűrően a mindennapi rutin részét képező esti sör és vodka mellett a párttitkár a kocsmasztalnál, a többiek egyetértő és buzgó bólogatása közepette.)

Így a folyón túli régi óvodaépületet a kisegítő iskola kapta haszonbérbe: ide jártak az alsósok, a főépületben meg maradtak csak a felsősök.

Nos, főhősünk, Egon szülei mindketten a bolondiskola alkalmazásában álltak, így a gyerekeik – Egon és nővérei – baráti körébe óhatatlanul tartoztak sérült, avagy fogyatékkal élő, bolondiskolás gyerekek is.

Ahogy pár év múlva majd fogalmaz, miután az *Idegen szavak szótára* köteteinek – Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1979 – kiolvasásába és bebiflázásába belekezdett: testi és intellektuális (*lat.* értelmi, észbeli, szellemi, I. 297. o.) defektusokkal (*lat.*, 1. fogyatékoság, hiba, tökéletlenség 2. *orv* lelki sérülés, az idegfunkciókban beállott kisebb-nagyobb zavar) bíró skacok (*jiddis*, fiú) voltak a kölyökkori haverjaim (*jiddis*, 1. barát, pajtás, 2. bűntárs, cimbor, I. 252. o.).

Egon akkor éppen a régi óvoda udvarában játszott, ezúttal legjobb normális barátjával, a település állatorvosának fiával. Egy ócska gumilabdát rugdostak egy kapura, de hamar beleuntak. Ebben, azon kívül, hogy ez kettesben valóban nem különösebben érdekfeszítő foglalatosság, közrejátszott az is, hogy ráadásul úgy kellett játszaniuk, hogy a labda véletlenül se guruljon a kinti WC épülete felé (*latrina*, *lat.* tábori közös és nyitott illemlhely, II. 10. o.), ami elég nehezen kivitelezhető dolog két eléggé sete-suta, fociban nem igazán jó, mondhatni balog kiskölyök számára.

Merthogy a WC nem egy burzsoá (*fr.* I. 1. tőkés, kizsákmányoló 2. *tört.* városi polgár a feudalizmus későbbi korszakában, II. a burzsoára jellemző, polgári gondolkodás, magatartás, I. 106. o.) angolvécé volt, hanem török (mondjuk, Egon számára teljességgel érthetetlen volt a budik közti különbségeket nemzetekhez kötni, de annál tovább nem igazán foglalkoztatta ez a dolog). A török WC sajátossága ugyanis az, hogy nincsen ülőkéje, az egész csak egy lyuk, mellette két, mintegy 5 centiméternyi magasságú, emberi talpat formázó kiemelkedéssel. Azokra kellett ráállni, ha valaki dolgát akarta végezni.

Félelmetes volt. Egy sötét, feneketlennek tűnő bűzös lyuk, amibe simán bele lehet esni. Kimászni viszont esély sincs. Vagy amiből kinyúl valami bűzös és rettenetes szörny keze, és beránt a sötétségbe. Ahonnan távoli, tompa zajok hallatszanak, vízfolyásra emlékeztetők, de mégis mások. Az ember hátán futkosott a hideg, ha csak rágondolt.

Valami mást kéne már játszani – ezen morfondíroztak éppen, amikor feltűnt a bolondiskola irányából lassan, mintegy andalogva közelítve közös haverjuk, Ádám. Ő az *alfabéták* közé tartozott ugyan, de csak annak betudhatóan, hogy farkastorokkal és nyúlshájjal született – ahogyan azt a felnőttek beszédéből elcsípték. Értelmi képességeivel semmi gond nem volt, de abban az időben a hivatalos álláspont szerint efféle defektusok nem léteztek egy sokoldalúan fejlett társadalomban.

De ha mégis, akkor igyekeztek azokat, például kisegítő iskolákba vagy egyéb intézményekbe száműzve elrejtteni a nyilvánosság elől.

Mielőtt össze nem barátkoztak volna, persze ez is félelemmel töltötte el Egonunkat: álmaiban többször is látta, amint holdfényes éjszakákon Ádám felvonít az égre, mint a farkasember, miközben nyúlzájában csak úgy csattognak hatalmas és félelmetes nyúlagyarai. Ezt a félelmet a szorossá váló barátságuk sem tudta teljesen megszüntetni. Valami szorongás és sanda gyanú mindig ott motoszkált benne.

Ádám nem egyedül jött (ahá, ezért volt az andalgás – gondolták ők ketten), hanem korához képest nagyon is jól fejlett, *alfabéta* barátnőjével, Irénkével. Az édeskettes látványa dühös irigységgel töltötte el és sértett fölhördülésre készítette őket: hogyhogy Ádámnak van barátnője, holott a bolondiskolába jár, nekik meg nincsen. El kell venni tőle! – merült fel az egyetlen lehetséges, logikus és kézenfekvő válaszreakció (*lat. el. 1. él a szervezet válasza vmilyen külső v. belső ingerre 2. vegy. két v. több anyag között lefolyó kölcsönös vegyi átalakulás 3. fiz. ellenhatás 4. visszahatás, ellenhatás, válasz a külső behatásra 5. haladásellenesség 6. az ilyen magatartást követők csoportja 7. rég. önkény, erőszak, II. 209. o.*).

Meg kell verekedni Ádámmal, aki győz, azé a nő! – egyeztek meg rögtön ők hárman, Irénke csak hallgatott kukán. Ádám nagyobb és erősebb is volt, mint ők, ám a bátorság mellett nem volt híjával a lovagiasságnak (amibe, valljuk be, némi bosszantó lenézés is keveredett). És ez az ösztönösen érzékelt lenézés, ha lehet, csak még nagyobb dühvé változott valamiféleképpen öbennük.

Ti ketten lesztok, én meg egyedül. És csak az egyik kezemet használom – szolt Ádám, háta mögé téve bal kezét, mintegy bizonyítva ezzel, hogy szófogadó diákként az osztályteremben alapkövetelménynek számító szokást zsigerekig menően elsajátította.

Ettől ők megkönnyebbültek némelyest a már-már biztosnak vett győzelmük tudatában, de ott mardosott bennük valahol mélyen továbbra is a düh, a megalázottság és a félelem érzése. Mégis, gondolatban már azt tervezték, mi mindenre fogják rávenni, ha kell kényszeríteni a lányt, ébredező érzékiségük és kíváncsiságuk kielégítésére.

Ám a küzdelem nem tartott sokáig. És számukra nem a várt eredménnyel zárult. Mert ők ugyan kétfelőlről próbálták becserkészni és csapdába csalni ellenfelüket, de Ádám könnyedén átlátta stratégiá-

jukat (*gör.-lat.* 1. *kat.* hadászat, hadjáratok és háborúk vezetésének tudománya 2. szervezett, nem fegyveres küzdelem tervezésének és irányításának tudománya 3. hadművelet v. nagyobb arányú szervezett küzdelem során alkalmazott eljárás v. eljárások összessége 4. *mat.* a játékelméletben: a játékos következő lépésére vonatkozó többféle javaslatot is tartalmazó, az ellenfél előző lépéseinek elemzésén alapuló utasításrendszer, II. 272. o.) A kollégiumi élet mindenre megtanította e téren őt, úgyhogy a szemből támadó nyakát elkapva és könyökhajlataba fogva már fordult is, és a háta mögé osonó másikkal együtt a másodperc töredéke alatt a földre teperte mindkettőjüket – Irénke hangos ujjongása közepette.

Leforrázva állt fel: nem csak, hogy veszve a nő, de a megaláztatás és az e fölött érzett szégyen lelkét és testét (egész pontosan a beleit) is föl kavarta Egonnak. Kibírhatatlan székelési ingere támadt (defekációs kényszer – *lat., orv.*, bélsár ürítése, belek kiürítése, székelés). Persze az óvoda udvari budija messzire elkerülendő. Szóba sem jöhet, mert mi van, ha beesik a lyukon, ha kinyúl egy kéz és berántja stb. Borzalom.

Hazáig nem tud már elérni. Meg kulcsa sincsen. A bolondiskola lesz a megoldás, anyja ügyeletes, ráadásul ott angolvécé van.

A többieket szó nélkül hátrahagyva szaladni kezdett a kisegítő iskola felé. Ám azzal nem számolt, hogy a ritmikus mozgástól, ahogyan az egyre sürgetőbb kényszertől hajtva mind gyorsabban és gyorsabban szedi a lábait, a bélmozgása is erőteljesebbé válik (perisztaltika – *gör.-lat., orv.* a belek féregszerűen gyűrűző, a tartalmat tovább préselő mozgása, II. 149. o.) Már csak egyetlen dologra bírt összpontosítani: végbele záróizmaira.

Hatalmas erőfeszítéssel rohant tovább, egyetlen ziháló összpontosítás volt az egész remegő test, már a cél szomszédságában lévő általános iskola előtt loholt. Látta a szeme sarkából, hogy az iskolaudvar kerítése melletti almafa alatt a felsős lányok kézimunkáznak valamit (Ezek varrnak? Most? Itt? – ötlött fel benne dühösen).

Közel már a cél, szaladt tovább, a két épület közötti talajszinteltérést kiegyenlítő egyetlen lépcsőfokhoz ért és leugrott – és akkor a záróizmok, neki úgy tűnt, fülsüketítő rottyanás közepette kiengedtek. Rövidnadrágja alól patakokban bugyogott le lábszárán a trutumó, a lányok először csak halkán felbugyogó, majd ég felé csapó vihogása közepette. Ekkor már a könnycsatornái is megnyíltak, és a belekkel mintegy

szolidárisan azok is kiengedtek, így Egon sírástól vörösen, homályos tekintettel és nyakig szarosan érte el a bejáratot (mögötte és benne visszhangzott az édig érő, gúnyos kacaj).

Anyja hazavitte, egy kívül barna, belül szürke zománchorítású hatalmas lavórba állította és melegvizes szivaccsal mosta, mosta, majd egy puha bolyhos törölközővel szárazra dörgölte.

Miért sírsz, kisfiam? – kérdezte, ám ő képtelen volt válaszolni is, meg a sírást abbahagyni is. (Hiszen hogyan is mondhatta volna el sírása forró-hideg tengelyében állva a félelmet, a szorongást, a dühöt, a megaláztatás szégyenét – és ahogyan ezek mind egymásra tevődve kavarnak benne.)

Nagy sokára szólalt csak meg, látható megkönnyebbüléssel akkor is csak annyit hüppögve: Azért sírok, mert azt hittem, megversz.

Rügy II.